

Hvidbog for Natura 2000-handleplan 2022-2027 for N186 Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	2
2. Liste med indkomne høringssvar	3
3. Indkomne høringssvar og myndighedsfordeling.....	3
4. Miljøstyrelsens og Bornholms Regionskommunes bemærkninger til høringssvar 3	
5. Myndighedernes egne redaktionelle tilpasninger.....	10
6. Bilag med kopi af høringssvar.....	11

1. Indledning

Natura 2000-handleplanen beskriver indsatser, som skal sikre og forbedre vilkårene for de arter og naturtyper, der er udpeget i Natura 2000-området. Natura 2000-handleplanen er en sammenskrivning af de kommunale Natura 2000-handleplaner og Natura 2000-skovhandleplanerne udarbejdet af Miljøstyrelsen.

Denne hvidbog indeholder Miljøstyrelsens og Bornholms Regionskommune bemærkninger til de indkomne høringssvar.

Natura 2000-handleplanen har været i høring i perioden 9. februar til 5. april 2024.

Der er i høringsperioden indkommet 4 høringssvar.

I hvidbogen er en oversigt over indkomne høringssvar og hvilke myndigheder, der har bemærket på hvilke dele af høringssvarene. Endvidere præsenteres uddrag af de enkelte høringssvar med myndighedernes bemærkninger. Bemærkninger, der medfører ændringer i handleplanen er ligeledes markeret.

De indsendte høringssvar fremgår af bilag.

2. Liste med indkomne hørings svar

Nedenstående liste viser indkomne hørings svar til den samlede Natura 2000-handleplan.

Offentlige myndigheder
Miljøstyrelsen
Forsvarsministeriet, Ejendomsstyrelsen
Foreninger/organisationer
DOF-Bornholm
DN-Bornholm

3. Indkomne hørings svar og myndighedsfordeling

Nedenstående liste viser uddrag af hørings svar og det er markeret med x hvilke/hvilken myndighed, der kommer med bemærkning til hørings svaret.

Hørings svar og afsender	Miljøstyrelsen	Bornholms Regionskommune
Miljøstyrelsen		X
Forsvarsministeriet, Ejendomsstyrelsen		X
DOF-Bornholm	X	
DN-Bornholm	X	X

4. Miljøstyrelsens og Bornholms Regionskommunes bemærkninger til hørings svar

Myndighederne angiver her bemærkninger til de indkomne hørings svar. Det er den myndighed, som er ansvarlig for de respektive arealer og arter i Natura 2000-området, som kommer med bemærkning.

Det angives i svaret, hvis det fører til ændringer i Natura 2000-handleplanen. Dette er markeret med fed skrift under myndighedernes bemærkninger.

I nedenstående skema ses uddrag/opsummering af hørings svar og Miljøstyrelsens og Bornholms Regionskommunes bemærkninger hertil.

Uddrag af hørings svar	Bemærkninger
Miljøstyrelsen ønsker en sproglig ændring i afsnit om frivillighed.	Bornholms Regionskommune bemærker: <i>Bornholms Regionskommune tilretter teksten i afsnittet fra 'Projekterne gennemføres ved frivillige aftaler' til 'Det forventes, at Natura 2000-handleplanerne kan gennemføres ad frivillighedens vej'.</i> Det pågældende hørings svar giver således anledning til en mindre ændring i Natura 2000-handleplanen for N186.
Miljøstyrelsen gør opmærksom på, at der mangler en redegørelse for indsatser gennemført i sidste planperiode for følgende indsatser: <ul style="list-style-type: none"> Tilstanden af levesteder for plettet rørvagtel og rørhøg opretholdes. Grundlæggende indsats på hedearealer (kommunen bedes specificere).	Bornholms Regionskommune bemærker: <i>Bornholms Regionskommune har suppleret afsnit 3 s. 8 i handleplanen med følgende:</i> <i>'De områdespecifikke retningslinjer i Natura 2000-planen for 2016-2021 omhandlede:</i> <ul style="list-style-type: none"> En grundlæggende indsats på hedearealer ved pleje/rydning/afbrænding Tilstanden af kortlagte levesteder for plettet rørvagtel og rørhøg opretholdes og bevares i en god eller høj naturtilstand.

	<p>Bornholms Regionskommune har gennemført indsatser på hedearealer i form af rydning af uønsket opvækst og/eller hegning og afgræsning. Kommunen har ikke udført afbrænding/afskrælning af hedearealer, da kommunen i forhold til de konkrete arealer ikke har vurderet det som relevant eller muligt.</p> <p>Levesteder for plettet rørvagtel og rørhøg er udelukkende kortlagt på statsejede arealer i området, som forvaltes af Naturstyrelsen med undtagelse af ét privatejet areal, som er kortlagt som levested for rørhøg og samtidigt som naturtypen hængesæk. Arealet ligger i tilknytning til arealer, som forvaltes af Naturstyrelsen, og både levestedet og naturtypen er kortlagt med god tilstand. Bornholms Regionskommune har ikke gjort nogen særlig indsats for at opretholde og bevare levestedets tilstand.'</p> <p><i>Bornholms Regionskommune har suppleret afsnit 3 s. 10 med følgende:</i></p> <p>'Bornholms Regionskommune vurderer, at kommunen har efterlevet de områdespecifikke retningslinjer i Natura 2000-planen for 2016-2021, idet kommunen har gennemført indsatser på hedearealer i form af rydning af uønsket opvækst og/eller hegning og afgræsning, og idet levesteder for rørhøg eller plettet rørvagtel på privatejede arealer er bevaret med en god tilstand.'</p> <p><i>Det pågældende høringssvar giver således anledning til teksttilføjelser i Natura 2000-handleplanen for N186, men det ændrer ikke ved nogen konklusioner eller planlagte indsatser.</i></p>
<p>Miljøstyrelsen gør opmærksom på, at følgende indsatser ikke fremgår af afsnittet om behov for indsatser og derfor skal tilføjes afsnittet herom i Natura 2000-handleplanen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tilstanden af levesteder for bred vandkalv samt lys skivevandkalv sikres eller forbedres. • Der gennemføres en grundlæggende indsats på hedearealer. 	<p>Bornholms Regionskommune bemærker: <i>Bornholms Regionskommune har suppleret afsnit 4 s. 12 i handleplanen med følgende:</i></p> <p>'Den grundlæggende indsats på hedearealer, som er en del af indsatsprogrammet, planlægges i udgangspunktet gennemført i form af rydning af uønsket opvækst og/eller afgræsning. Det samlede kortlagte areal med hede på privatejede arealer i området er ca. 22 ha. Indsatsen på hedearealer indgår som en del af det beskrevne behov for rydning af uønsket opvækst og afgræsning i Error! Reference source not found. herover. Bornholms Regionskommune vurderer i forhold til de konkrete hedearealer, at indsatser i form af afbrænding eller afskrælning ikke er relevant eller muligt.'</p> <p><i>samt følgende:</i></p> <p>'Handleplanen beskriver ingen særlige indsatser for at sikre eller forbedre levesteder for bred vandkalv samt lys</p>

	<p>skivevandkalv, da disse ifølge den seneste basisanalyse udelukkende er fundet på Naturstyrelsens arealer i området.'</p> <p>Det pågældende høringssvar giver således anledning til teksttilføjelser i Natura 2000-handleplanen for N186, men det ændrer ikke ved nogen konklusioner eller planlagte indsatser.</p>
<p>Endvidere er Bornholms Regionskommune i forbindelse med et andet høringssvar fra Miljøstyrelsen blevet opmærksom på, at når der i Natura 2000-planens indsatsprogram fremgår et specifikt areal, hvor der skal ske bekæmpelse af invasive arter, skal dette areal i handleplanen fremgå som et minimumsareal og ikke et 'op til' areal.</p>	<p>Bornholms Regionskommune bemærker: <i>Bornholms Regionskommune har i tabel 5 på side 12 i handleplanen ændret de indtastede værdier for behov for ny indsats og samlet behov for indsats for bekæmpelse af invasive arter fra 'Op til ca. 3 ha' til 'Min. 3 ha'.</i></p> <p>Det pågældende høringssvar giver således anledning til en mindre ændring i opgørelsen af behovet for indsatser i Natura 2000-handleplanen for N186.</p>
<p>Miljøstyrelsen gør opmærksom på, at følgende indsatser ikke fremgår af afsnittet om behov for indsatser og derfor skal tilføjes afsnittet herom i Natura 2000-handleplanen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tilstanden af levesteder for bred vandkalv samt lys skivevandkalv sikres eller forbedres. • Der gennemføres en grundlæggende indsats på hedearealer. 	<p>Bornholms Regionskommune bemærker: <i>Bornholms Regionskommune har suppleret afsnit 5 i handleplanen med følgende:</i> <i>'En retningslinje omhandler tilstanden af levesteder for arter (arterne bred vandkalv og lys skivevandkalv), som ifølge den seneste basisanalyse udelukkende er fundet på Naturstyrelsens arealer i området. Ansvar for denne indsats ligger derfor udelukkende hos Naturstyrelsen som offentlig lodsejer. Der henvises til Naturstyrelsens plejeplan, som der er et resumé af i Bilag 1.'</i></p> <p>Det pågældende høringssvar giver således anledning til en teksttilføjelse i Natura 2000-handleplanen for N186, men det ændrer ikke ved nogen konklusioner eller planlagte indsatser.</p>
<p>Forsvarets ejendomsstyrelse ønsker at blive inddraget, hvis der planlægges indsatser for hydrologi på og omkring Forsvarsministeriets arealer.</p>	<p>Bornholms Regionskommune bemærker: <i>Det fremgår af handleplanen, at 'Kommunen og Miljøstyrelsen vil i hvert enkelt tilfælde sørge for, at relevante interessenter bliver inddraget.' Herunder vil Forsvarets ejendomsstyrelse også blive inddraget, hvor det måtte være relevant.</i></p> <p><i>Det skal bemærkes, at ca. 42 % af dette Natura 2000-område er statsejet og forvaltes af Naturstyrelsen. Indsatser på statens arealer fremgår af Naturstyrelsens Natura 2000-plejeplaner, som findes her: Naturstyrelsens hjemmeside. Forsvarets Ejendomsstyrelse opfordres til også at rette henvendelse til Naturstyrelsen Bornholm.</i></p> <p><i>Endvidere ejes og forvaltes ca. 19 % af området af Bornholms Regionskommune. Indsatser på kommunens arealer fremgår af Bornholms Regionskommunes Natura 2000-plejeplan, hvoraf et resumé kan ses i Bilag 1.</i></p> <p>Det pågældende høringssvar giver ikke anledning til ændring af Natura 2000-handleplanen for N186.</p>

<p>DOF Bornholm savner en formuleret hensigt om også at styrke beskyttelse af den mere almene natur, som ikke er på udpegningsgrundlaget, herunder en række mere almindeligt forekommer arter af fugle som bl.a. musvåge, duehøg, spurvehøg, trane, rødrygget tornskade, tornsanger, tornirisk m.fl. Det foreslås derfor, at der i handleplanen indføres formuleringer om også at tage hensyn til mere almen natur, i overensstemmelse med Habitatvejledningen fra 2020.</p>	<p>Miljøstyrelsen bemærker: <i>Natura 2000-handleplanen gælder udelukkende for naturtyper, arter og fugle på Natura 2000-områdes udpegningsgrundlag. Handleplanen bidrager dog ligeledes til at sikre andre arter og naturtyper i området gennem en generel sikring og forbedring af områdets naturværdier. Af de nævnte arter af fugle er musvåge, duehøg, spurvehøg, tornsanger og tornirisk ikke en del af udpegningsgrundlaget for området og er derfor ikke nævnt i Natura 2000-handleplanen.</i></p> <p><i>For habitatområderne er det udelukkende arter på habitatdirektivets bilag II og naturtyper på habitatdirektivets bilag I, der kan indgå i områdernes udpegningsgrundlag, mens det for fuglebeskyttelsesområderne er fugle, der fremgår af fuglebeskyttelsesdirektivets artikel 4 stk. 1 (yngle- og trækfuglearter omfattet af direktivets bilag 1) og artikel 4, stk. 2 (regelmæssigt tilbagevendende trækfugle samt visse forekomster af ynglefugle, som ikke er opført i bilag 1). Hvilke naturtyper, arter og fugle, der optræder på de enkelte områders udpegningsgrundlag, beror på en række kriterier, der er beskrevet på Miljøstyrelsens hjemmeside.</i></p> <p><i>Danmark er ifølge habitatdirektivet forpligtet til at iværksætte de nødvendige foranstaltninger for at sikre eller genoprette en gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, som direktivet omfatter. Indsatser målrettet naturtyper, arter og fugle på udpegningsgrundlaget, er samtidig med til at understøtte en lang række mere almindeligt forekommende arter.</i></p> <p>Det pågældende høringssvar giver ikke anledning til ændring af Natura 2000-handleplanen for N186.</p>
<p>DN Bornholm savner konkrete tiltag bl.a. for, at planerne lever op til kravet om at være så konkrete, at deres gennemførelse kan vurderes. Savner bl.a. svar på følgende spørgsmål: Hvordan sikres en mere naturnær drift? Hvordan sikres en mere hensigtsmæssig (naturlig) hydrologi? Hvilken indsats planlægges for at forbedre naturtilstanden af områder, der ikke er i god tilstand? Hvordan sikres beskyttelse af særlig følsomme dyre- og plantearter?</p>	<p>Miljøstyrelsen bemærker: <i>Det er korrekt, at handleplanen skal være så konkret, at dens gennemførelse kan vurderes. Det skal dog understreges, at handleplanen ikke må foregribe det præcise indhold af de aftaler eller afgørelser, der træffes i forhold til den enkelte lodsejer i forbindelse med gennemførelsen af handleplanen.</i></p> <p><i>Handleplanmyndighedernes opgørelse af behov for indsats fremgår af handleplanens afsnit 4. Det skal bemærkes, at ca. 42 % af området er statsejet og forvaltes af Naturstyrelsen. Indsatser på statens arealer fremgår af Naturstyrelsens Natura 2000-plejeplaner, som findes her: Naturstyrelsens hjemmeside.</i></p> <p>Bornholms Regionskommune bemærker: <i>Det skal endvidere bemærkes, at ca. 19 % af området ejes og forvaltes af Bornholms Regionskommune. Indsatser på kommunens arealer fremgår af Bornholms Regionskommunes Natura 2000-plejeplan, hvoraf et resumé kan ses i Bilag 1.</i></p>

	<p><i>For de privatejede arealer er behovet for indsatser opgjort i afsnit 4. Af tabel 5 og 6 fremgår de forventede indsatser for at bevare eller genoprette gunstig bevaringsstatus. Fordi handleplanen som beskrevet ikke må foregribe det præcise indhold af de aftaler eller afgørelser, der træffes i forhold til den enkelte lodsejer i forbindelse med gennemførelsen af handleplanen, er de forventede indsatser opgjort på et overordnet niveau.</i></p> <p><i>En mere naturnær drift i skov kan opnås ved en skovnaturtypebevarende drift og pleje. Der er ikke planlagt specifikke indsatser for forbedring af hydrologi på de privatejede arealer, men dette kan bl.a. indgå som en del af en skovnaturtypebevarende drift og pleje f.eks. ved at der ikke sker oprensning af eksisterende grøfter eller ved, at eksisterende dræn eller afvandingsgrøfter afbrydes. Der vurderes ikke umiddelbart at være behov for indsatser for forbedring af hydrologi på de lysåbne naturtyper på privatejede arealer. Beskyttelse af følsomme dyre- og plantearter sker primært gennem bevarelse eller genoprettelse af gunstig bevaringsstatus for naturtyper, hvilket også understøtter levesteder for flere arter. Kun for arterne bred vandkalv og lys skivevandkalv er der en områdespecifik retningslinje, som siger, at tilstanden af deres leveområder skal sikres eller forbedres. Idet disse arters levesteder kun er kortlagt på Naturstyrelsens arealer, indgår indsatser for arterne ikke i handleplanen men som en del af Naturstyrelsens plejeplan, som der kan ses resumé af i handleplanens Bilag 1.</i></p> <p><i>Bornholms Regionskommune bemærker, at handleplanen beskriver den minimumsindsats, som skal ske i henhold til Natura 2000-planen. Dette udelukker ikke, at der gennemføres andre indsatser f.eks. målrettet andre arter, men det er i udgangspunktet ikke en del af handleplanen.</i></p> <p><i>Det pågældende høringssvar giver ikke anledning til ændring af Natura 2000-handleplanen for N186.</i></p>
<p>DN Bornholm bemærker, at der bør være en afvejning mellem benyttelse og beskyttelse – det er vigtigt, at handleplaner indeholder indsatser for at sikre, at den rekreative udnyttelse ikke overskrider tålegrænserne.</p>	<p>Miljøstyrelsen bemærker: <i>Miljøstyrelsen kan oplyse, at bestemmelser omkring færdselsrestriktioner ikke reguleres via Natura 2000-planlægningen, men via bestemmelserne i Bekendtgørelse af lov om jagt og vildtforvaltning. Miljøstyrelsen reviderer løbende bestemmelserne for vildtreservater med henblik på at forbedre beskyttelsen af bl.a. fugle i forhold til forstyrrelser.</i></p> <p><i>Offentlighedens adgang til naturen reguleres i øvrigt af naturbeskyttelseslovens kapitel 4 samt adgangs-bekendtgørelsen. Vejledning om adgangsreglerne kan ses på Miljøstyrelsens hjemmeside.</i></p>

	<p><i>Myndighederne skal desuden sikre en grundlæggende beskyttelse af udpegningsgrundlaget bl.a. ved at vurdere planer og projekter i henhold til de regler, der fremgår af habitatdirektivets artikel 6, stk. 3.</i></p> <p>Det pågældende hørings svar giver ikke anledning til ændring af Natura 2000-handleplanen for N186.</p>
<p>DN Bornholm bemærker, at handleplanerne skal forholde sig konkret til græsningstryk for at hindre overgræsning og anbefaler helårsgræsning med heste, kvæg og geder og evt. i mindre grad får.</p>	<p>Bornholms Regionskommune bemærker: <i>Handleplanen skal være så konkret, at dens gennemførelse kan vurderes. Det skal dog understreges, at handleplanen ikke må foregribe det præcise indhold af de aftaler eller afgørelser, der træffes i forhold til den enkelte lodsejer i forbindelse med gennemførelsen af handleplanen. Græsningstryk og valg af dyr til afgræsning kan derfor ikke reguleres gennem handleplanen.</i></p> <p><i>Det skal bemærkes, at ca. 42 % af området er statsejet og forvaltes af Naturstyrelsen. Indsatser på statens arealer fremgår af Naturstyrelsens Natura 2000-plejeplaner, som findes her: Naturstyrelsens hjemmeside. Se endvidere resumé i Bilag 1.</i></p> <p><i>Det skal endvidere bemærkes, at ca. 19 % af området ejes og forvaltes af Bornholms Regionskommune. Indsatser på kommunens arealer fremgår af Bornholms Regionskommunes Natura 2000-plejeplan, hvoraf et resumé kan ses i Bilag 1.</i></p> <p>Det pågældende hørings svar giver ikke anledning til ændring af Natura 2000-handleplanen for N186.</p>
<p>DN Bornholm finder, at de områdespecifikke retningslinjer i Natura 2000-planen er utilstrækkelige. Følgende indsatser foreslås tilføjet planens indsatsprogram:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Genopretning af naturlig hydrologi for hele området med konkrete mål for indsatsen. 2. Udfasning af og stop for plantning af ikke-hjemmehørende træarter i skovbruget for hele området. 3. Afvikling af skovbrug og omstilling til beskyttet, urørt natur. 4. Omstilling af det intensive skovbrug til ekstensive metoder, der er forenelige med udpegningsgrundlagets arter og naturtyper. 	<p>Miljøstyrelsen bemærker: <i>Den gennemførte høring vedrørte alene forslag til Natura 2000-handleplaner 2022-2027. Natura 2000-planerne inkl. indsatsprogram var i offentlig høring fra den 21. februar til den 25. maj 2022, og blev offentliggjort den 3. juli 2023.</i></p> <p><i>Indsatserne i Natura 2000-planernes indsatsprogram er valgt på baggrund af en faglig tilgang. Ved gennemførelse af de enkelte indsatser skal relevante myndighed vurdere konkret, hvor det i området giver mening at gennemføre indsatsen med fokus på evt. behov for konkrete hensyn. Natura 2000-planerne indeholder langsigtede målsætninger for hvert enkelt Natura 2000-område.</i></p> <p><i>Indsatsprogrammet skal bidrage til, at de langsigtede målsætninger opfyldes på sigt, hvorfor der planperiode for planperiode prioriteres en særlig indsats, hvor behovet vurderes at være størst.</i></p> <p><i>Ad 1) I Natura 2000-planens indsatsprogram er der en generel retningslinje om, at der skal arbejdes for at sikre de lysåbne terrestriske naturtyper en hensigtsmæssig hydrologi.</i></p>

	<p><i>Ad 2-4) Som det hidtil har været gældende, er en fortsat dynamisk skovdrift mulig i Natura 2000-områder. Natura 2000-planens målsætning skal stadig tilgodeses, og der er i skovlovens §17 krav om at anmelde visse aktiviteter inden iværksættelse fx afdrift af løvskov, fremme af nåleskov i løvskov og ændringer i afvandingsforholdene i skovbevoksede fredskovspligtige arealer. Der er lignende krav i naturbeskyttelsesloven, som dækker skovbevoksede ikke-fredskovspligtige arealer. Hvis en habitatnaturtype bevidst nedlægges, er der tale om en fravigelse af habitatbeskyttelsen, der skal håndteres efter de gældende regler, medmindre at det i Natura 2000-planen er angivet, at en prioritering af en anden habitattype på bekostning af en skovhabitattype er mulig.</i></p> <p><i>Handleplanmyndigheden skal forsøge at indgå frivillige aftaler med lodsejere om drift. Hvor dette ikke er muligt, skal myndigheden påbyde en bestemt drift, hvis det er nødvendigt for opnåelse af målene i Natura 2000-planen eller for at forhindre forringelse og forstyrrelse. På fredskovspligtige, skovbevoksede arealer er det Miljøstyrelsen, som skal søge at indgå frivillige aftaler med lodsejerne om driften eller andre foranstaltninger med henblik på at realisere Natura 2000-planens bevaringsmålsætninger, jf. skovlovens § 18. Skovlovens § 19 hjemler endvidere muligheden til at pålægge en bestemt drift, hvis det er nødvendigt for at gennemføre Natura 2000-planen. Pålægges ejer tiltag efter skovlovens §19, kan der ydes erstatning efter skovlovens §24, der henviser til reglerne i naturbeskyttelseslovens § 39 for det tab, som en ejer kan godtgøre som følge af afgørelsen. For andre arealer end skovbevoksede fredskovspligtige arealer er det kommunen, der skal søge at indgå frivillige aftaler, jf. naturbeskyttelseslovens §19 c-e. Påbud udløser erstatning efter §19 g.</i></p> <p><i>Det pågældende hørings svar giver ikke anledning til ændring af Natura 2000-handleplanen for N186.</i></p>
<p>DN Bornholm bemærker, at der flere steder står "Almindingen, Ølene og Slotslyngen", hvilket skal rettes til "Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne" og, at på side 7 er det første afsnit i 2.2 gentaget ved en fejl.</p>	<p>Bornholms Regionskommune bemærker: <i>Bornholms Regionskommune har rettet fejlene i den endelige version af handleplanerne.</i></p> <p><i>Det pågældende hørings svar giver således anledning til mindre korrektur rettelser i Natura 2000-handleplanen for N186.</i></p>

5. Myndighedernes egne redaktionelle tilpasninger

Miljøstyrelsen er i høringsperioden blevet opmærksom på nogle mindre korrektur rettelser i udkastet til Natura 2000-handleplanen, som er rettet i den endelige version af Natura 2000-handleplanen. Rettelserne fremgår af nedenstående.

Baggrund. Tredje afsnit, s. 6:

Nuværende tekst:

"... Miljøstyrelsen er ansvarlig for at udarbejde en skovhandleplan for de skovbevoksede, fredskovspligtige Natura 2000-arealer med skovhabitatnatur inklusiv arealer nævnt i skovlovens §28 (herfra omtalt som skovbevoksede, fredskovspligtige arealer). **Der skal gennemføres en planlægning hvert 12. år, som rammer denne planperiode.** Miljøstyrelsen er ansvarlig for, at indsatserne på de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer gennemføres inden udgangen af år 2033."

Skal ændres til:

"... Miljøstyrelsen er ansvarlig for at udarbejde en skovhandleplan for de skovbevoksede, fredskovspligtige Natura 2000-arealer med skovhabitatnatur inklusiv arealer nævnt i skovlovens §28 (herfra omtalt som skovbevoksede, fredskovspligtige arealer). **Der skal gennemføres en planlægning hvert 12. år. Den aktuelle planperiode er 2022-2033.** Miljøstyrelsen er ansvarlig for, at indsatserne på de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer gennemføres inden udgangen af år 2033."

Baggrund. Afsnit 2.1. Den lovmæssige ramme, s. 6:

Nuværende tekst:

- naturbeskyttelsesloven (lovbekendtgørelsen nr. 1392 af 2. oktober 2022)

Skal ændres til:

- naturbeskyttelsesloven (lovbekendtgørelsen nr. 1392 af 4. oktober 2022)

Indsatser fordelt på aktører. Afsnit 5. Tabel 7: Fordeling af naturtypearealer på aktører:

Mindre korrektioner af arealstørrelser for Naturstyrelsens arealer, så der er overensstemmelse med Naturstyrelsens egen plejeplan, som ses i Bilag 1.

6. Bilag med kopi af hørings svar

Hørings svar fra Miljøstyrelsen i forbindelse med offentlig høring af Natura 2000-handleplan N186 Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne

Miljøstyrelsen sender hermed hørings svar til forslaget til Natura 2000-handleplanen og har følgende bemærkninger til den.

Hørings svaret indeholder bemærkninger til følgende emner

- Indsatser med frivillig gennemførelse
- Redegørelse for gennemførelse af Natura 2000-handleplan fra sidste planperiode
- Behov for indsatser
- Indsatser fordelt på aktør

Bemærkninger

Indsatser med frivillig gennemførelse

Miljøstyrelsen henleder opmærksomheden på, at de kommunale Natura 2000-handleplaner er udarbejdet i medfør af Miljømålslovens § 37 a, hvorefter kommunalbestyrelsen udarbejder en handleplan til gennemførelse af Natura 2000-planen inden for kommunens geografiske område på land og for den kystnære del af vanddistriktet. Ifølge Miljømålslovens § 46 a, stk. 4, skal kommunalbestyrelsen sikre gennemførelse af en vedtaget handleplan.

Kommunalbestyrelsen er dermed forpligtet til at gennemføre Natura 2000-planen, også hvis det skulle vise sig, at de fornødne frivillige lodsejraftaler ikke kan indgås. Den kommunale handleplan må derfor ikke rejse tvivl om, hvorvidt kommunalbestyrelsen er indstillet på at opfylde sine forpligtelser.

Miljøstyrelsen henviser til formuleringen af sætningen om frivillighed i afsnit 7, hvor det ikke fremgår tydeligt, at der er andre muligheder end frivillige aftaler.

Miljøstyrelsen ønsker som medudgiver af Natura 2000-handleplanen, at det specificeres yderligere fx. ved at skrive at "Projekterne gennemføres som udgangspunkt ved frivillige aftaler...".

Redegørelse for gennemførelse af Natura 2000-handleplan fra sidste planperiode

Miljøstyrelsen bemærker, at et par planlagte indsatser i Natura 2000-planen for planperioden 2016-21 ikke er direkte adresseret i redegørelsen for gennemførelse af indsatser i sidste planperiode, jf. bekendtgørelse om kommunalbestyrelsernes Natura 2000-handleplaner § 2, stk. 4. Følgende indsatser mangler redegørelse og skal derfor tilføjes afsnittet herom i Natura 2000-handleplanen:

- Tilstanden af levestederne for plettet rørvagtel og rørhøg opretholdes, således at de kortlagte levesteder bevares i en god eller høj naturtilstand i overensstemmelse med arternes krav til ynglelokalitet.
- Der gennemføres en grundlæggende indsats på hedearealer med henblik på forbedring af naturtilstanden ved enten efterfølgende pleje eller periodevis rydning/skrælning/afbrænding.
  - Kommunen har beskrevet flere indsatser, som kan være relevant for heder og kommunen bedes specificere hvilke indsatser, der er lavet i forhold til hedearealer for sig. Kommunen har blot nævnt, at der ikke er foretaget afbrænding/afskrælning.

Behov for indsatser

Miljøstyrelsen bemærker, at 2 planlagte indsatser i Natura 2000-planen for nyeste planperiode 2022-27 ikke er direkte adresseret i afsnittet om behov for indsatser, jf. Miljømålslovens § 46 a. Følgende indsatser fremgår ikke af afsnittet og skal derfor tilføjes afsnittet herom i Natura 2000-handleplanen:

- Tilstanden af levesteder for bred vandkalv samt lys skivevandkalv sikres eller forbedres i overensstemmelse med arternes krav til disse. I har i fodnote noteret, at bred vandkalv og lys skivevandkalv, som også har levested i søer, ifølge den senest basisanalyse udelukkende er fundet i søer på Naturstyrelsens arealer i Almindingen. Det må gerne tydeliggøres i hovedteksten at det er på NST arealer og evt. henvise til resume.
- Der gennemføres en grundlæggende indsats på hedearealer med henblik på forbedring af naturtilstanden. Dette er delvist adresseret under prioritering af indsatser, men bedes tydeliggøres.

Indsatser fordelt på aktør

Miljøstyrelsen skal bemærke, at Miljømålslovens § 46 a indeholder krav om, at den kommunale handleplan indeholder en oversigt over fordeling af indsatsen mellem kommunale myndigheder, Miljøministeriet og offentlige lodsejere. Oversigten skal sikre gennemskuelighed i tilfælde, hvor der er flere aktører, således at det kan vurderes, hvordan Natura 2000-planens indsatsprogram samlet set planlægges realiseret.

Styrelsen kan konstatere, at forslag til Natura 2000-handleplan mangler en fordeling af indsatsen for vandkalv i oversigten over fordelingen af indsatsen mellem myndigheder og offentlige lodsejere i handleplanens afsnit "Indsatser fordelt på aktør". Miljøstyrelsen går ud fra, at de offentlige ejeres indsats vil fremgå af oversigten i den endelige handleplan.

Miljøstyrelsen vil gøre opmærksom på, at Miljøstyrelsen forventer at foretage mindre tekstnære justeringer i noget af Miljøstyrelsen indhold. Miljøstyrelsen vil efter høringen kontakte den kommunale tovholder med opdateret indhold.

Høringsvar fra Ejendomsstyrelsen, Forsvarsministeriet på Natura 2000-handleplan N184 og N186

Hermed høringssvar fra Ejendomsstyrelsen på Natura 2000-handleplan N184 Hammeren og Slotslyngen, samt N186 Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne til Bornholms Regionskommune.

Forsvarsministeriet lejer arealer inden for Natura 2000-området N184 og N186. Såfremt der påtænkes iværksat specifikke indsatser angående hydrologi på og omkring Forsvarsministeriets arealer, ønsker Ejendomsstyrelsens at blive inddraget. Dette med henblik på, at sikre at tiltagene ikke påvirker den operative brug af terrænerne negativt.

Natura 2000-område Forsvarsministeriets arealer

<i>Natura 2000-område</i>	<i>Forsvarsministeriets arealer</i>
N184	Signalstation Hammeren Depot Hammeren Kystudkigsstation Hammerodde
N186	Depot Almindingen Depot Nydam Operationsområde Almindingen Flyvestation Bornholm

Det er afgørende at Forsvarsministeriets depoter har minimum 2 funktionelle adgangsveje, hvilket problematiseres hvis der sker vandstandshævning eller hegning.

Høringsvar fra DOF Bornholm til handleplaner for Natura2000 områderne 184 Hammeren og Slotslyngen og 186 Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne. Sidstnævnte er samtidig fuglebeskyttelsesområde.

Det er vores indtryk, at der gøres en stor og god indsats for at bevare og styrke naturhabitattyper og udpegningsarter i de to områder, og det er vi meget glade for.

Til gengæld savner vi en formuleret hensigt om også at styrke beskyttelse af den mere almene natur, som ikke er på udpegningsgrundlaget for områderne. Særlige forstyrrelsesfølsomme arter er bl.a. Musvåger, duehøge, spurvehøge, traner m.fl., som kan fortrænges, hvis områder udlægges til større sportsanlæg som f.eks. mountainbikebaner.

Større sportsarrangementer i yngletiden, som foregår uden for stier, kan også ødelægge årets ynglesucces for en række andre arter, bl.a. rødrygget tornskade, tornsanger, tornirisk og mange andre forholdsvis almindelige arter. Fuglene er vant til færdsel på stierne, men regner med relativt uforstyrrethed uden for stierne.

Vi mener derfor, at der i handleplanerne bør indføres formuleringer om også at tage hensyn til mere almen natur, i overensstemmelse med Habitatvejledningen fra 2020, hvad enten det vedrører lysåben eller skovnatur.

Høringsvar fra Danmarks Naturfredningsforening (DN) Bornholm om udkast til handleplaner for Natura 2000-områder på Bornholm

I det følgende vil DN Bornholm først komme med generelle bemærkninger til handleplanerne og derefter kommentere nogle af planerne konkret.

Generelt

Overordnede målsætninger

DN Bornholm ønsker, at vores natur forvaltes med et klart mål om at give de videst mulige rammer for en vild natur, der med naturlige processer, dynamikker og balance sikrer en høj biodiversitet. Vi bifalder derfor de overordnede målsætninger for forvaltningen af Natura 2000-områderne på Bornholm. Her kan særligt fremhæves:

Fokus på mere naturlige processer og naturens robusthed:

- Mere naturnær forvaltning med fokus på at sikre sammenhæng i naturen og mere naturlige dynamikker;
- Mere urørt skov;
- Mere sammenhængende natur.

Sikring og forbedring af tilstanden af eksisterende natur og levesteder:

- Naturpleje af plejekrævende arealer;
- Udlægning af forstyrrelsesfrie zoner.

Konkrete handlinger til opfyldelse af planerne

Generelt savner vi dog mere konkrete tiltag i handleplanerne for at sikre ovenstående hensyn og for, at planerne lever op til kravet om at være så konkrete, at deres gennemførelse kan vurderes. Med vage formuleringer bidrager handleplanerne i flere tilfælde ikke til meget udover, hvad der allerede står som målsætninger i selve Natura 2000-planerne. Vi savner navnlig svar på følgende spørgsmål:

- Hvorledes sikres en mere naturnær drift?
- Hvorledes sikres en mere hensigtsmæssig (naturlig) hydrologi?
- Hvilken indsats planlægges for at forbedre naturtilstanden af områder, der ikke er i god tilstand?
- Hvorledes sikres beskyttelse af særlig følsomme dyre- og plantearter?

Naturpleje ved afgræsning

Fokus på mere naturlige processer og naturens robustheder et vigtigt hovedformål med indsatsen i Natura 2000-områderne. Den særlig følsomme type naturpleje, som dette kræver gennem f.eks. lavt græsningstryk, er dog ikke noget handleplanerne forholder sig til.

Ved visuel observation kan man på Bornholm se Natura 2000-arealer, der i sommermånederne fremstår tydeligt nedgræsset af får og med beskeden vækst af blomstrende urter, hvilket er en

hindring for naturlige processer og høj artsrigdom. En ny rapport fra Aarhus Universitet viser, at mange naturarealer græsses for hårdt, og at dette går ud over plantediversiteten, hvilket sandsynligvis også påvirker diversiteten af bl.a. insekter. (Nye resultater tyder på, at dyr 'overgræsser' i områder med følsomme planter (au.dk)). DN Bornholm mener derfor, at handleplanerne bør forholde sig konkret til om og i givet fald med hvilket tryk græsning skal finde sted for at opfylde målsætningerne for områderne.

Afvejning mellem benyttelse og beskyttelse

Det er en kendt sag, at Bornholms natur er en kæmpe attraktion for både fastboende og gæster. Blandt de mest attraktive naturområder er netop Natura 2000-områderne Hammerknuden/Slotslyngen, Almindingen og Dueodde. DN Bornholm er helt med på, at folks ønske om at færdes i naturen kombineret med god formidling om den, er afgørende for opbakningen til de beskyttende tiltag. Vi anerkender, at BRK har gjort meget godt i forhold til både at skaffe adgang til og formidle naturen.

Men det er også en kendt sag, at naturen i nogle tilfælde lider overlast af den stigende efterspørgsel, der følger af stadig flere turister på øen og stadig flere slags outdoor-aktiviteter. Netop fordi flere af Natura 2000-områderne er publikum-hotspots er det vigtigt, at deres handleplaner indeholder indsatser for at sikre, at den rekreative udnyttelse ikke overskrider tålegrænserne.

Konkrete handleplaner

Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne

Generelt: Området er langt den største Natura 2000-udpegning på Bornholm og af kolossal betydning for øens natur og vandforsyning, da det ligger højt i landskabet og føder en stor del af kilderne til Bornholms største vandløb. Derfor er genopretning af den naturlige hydrologi vigtig. Pletvist indeholder området natur af meget høj kvalitet, og disse pletter er der og bliver der gennemgående taget godt hånd om. I størstedelen af området betyder dræning og intensiv skovdrift dog, at naturens tilstand er ugunstig i forhold til udpegningsgrundlaget.

Fagligt specifikt: Også denne handleplan indeholder mest baggrund og beskrivelser af procedurer og kommunikation. Det er fint, at det er med, men vi savner mere konkrete handlinger i forhold til at opnå gunstig bevaringsstatus for naturtyper og arter.

Vi finder, at de områdespecifikke retningslinjer (side 20) også her er alt for svage og utilstrækkelige i forhold til områdets status som Natura 2000-område og udpegningsgrundlaget. Store dele af området er plantage med dræning og intensiv dyrkning af træer, hvilket på ingen måde er foreneligt med målsætningen for naturområdet. Vi savner derfor handlinger for:

1. Genopretning af naturlig hydrologi for hele området med konkrete mål for indsatsen.
2. Udfasning af og stop for plantning af ikke-hjemmehørende træarter i skovbruget for hele området.
3. Afvikling af skovbrug og omstilling til beskyttet, urørt natur.
4. Omstilling af det intensive skovbrug til ekstensive metoder, der er forenelige med udpegningsgrundlagets arter og naturtyper.

Sprogligt: Der står flere steder "Almindingen, Ølene og Slotslyngen", hvilket skal rettes til "Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne". På side 7 er det to første afsnit i 2.2 gentaget ved en fejl.